

Ірина Пісулінська

ЗАСЛУЖЕНІ АРТИСТИ

Театр на галлявині

У казках важко відрізнити правду від вигадок. Пригадуєте, як хитра лисичка, прикинувшись мертвою, викрала у чоловіка рибку з саней? Ви думаєте, що такого не може бути? І даремно!

Ми вже згадували про спосіб маскуванню, який використовують діти, граючи у хованки, – завмирання. Такі „ігри“ до вподоби багатьом тваринам, бо рятують їм життя! Пташенята завмирають, відчувши небезпеку, щоб і похитування гілочки не видало місце схованки, а криптичне забарвлення¹ робить їх непомітними. Сьогодні ми поговоримо про поведінку віртуозів завмирання, яке рятує їх від смерті.

Смерть на сцені

Нічні комахи, уникаючи переслідування кажана, падають на землю, склавши крила, і ще деякий час, наче мертві, нерухомо лежать. Таке завмирання у комах називається танатозом (від грецького „танатос“ – смерть). Танатоз у комах є рефлексним² пристосуванням і запідозрити комах у спробі обдурити переслідувача було б неправильним. Такий рефлекс рятує життя комахам і вводить в оману переслідувача, який реагує лише на рухому жертву. А от птахів та звірів можна вважати справжніми обманщиками, даруйте, „заслуженими артистами“. Багато тварин досконало володіють цим способом маскуванню. Вони не просто завмирають, а, падаючи на бочок чи спинку, вдають мертвих.

¹Криптичне забарвлення (від гр. *kryptós* – прихований) – схожість деяких тварин за кольором і малюнком із фоном, що робить їх непомітними для ворогів або для жертв.

²Рефлекс (буквально з лат. – „вигин“) – це відповідь організму на подразнення рецепторів (закінчень нервових волокон, які є відповідальними за сприйняття подразнень).

Майстер-клас „Як обдурити студента“

Колись давно ми, студенти-біологи, спостерігали за мишею-полівкою, яку схопила в руки одна смілива дівчина. Усе вказувало на те, що мишка втратила свідомість. Ми прослухали пальцем пульс мишеняти, поклали його на пеньок і почали спостерігати. Через кілька хвилин мишка відкрила очі, пересвідчилася, що вона в безпеці, перевернулася, стала на лапки і неквапливо рушила у схованку.

У пазурах хижака вигляд мертвої жертви присипляє увагу мисливця, і це дає можливість тваринці вибрати зручний момент для втечі. Ми не сумнівалися, що мишка справді втратила свідомість, але згодом, начитавшись книжок, запитували себе: „А чи не комедію розіграло перед нами мишеня?“ Випадки симулювання смерті, коли здається, що тварини втрачають свідомість або впадають у стан трансу, описані багатьма природодослідниками. Помічено, що коли минає небезпека, голуби виходять із цього стану гуртом, як по команді. Учені досліджували роботу мозку тварин (опосумів) у стані вдаваної непритомності, уві сні та у робочому стані. З'ясувалося, що біоструми у корі великого мозку в першому випадку активніші, ніж у звичайному робочому стані. Це вказує на те, що у стані вдаваної непритомності тварина міркує, як поводитися далі.

Останній акт?

Звання „заслужених артистів-трагіків“ слід присудити опосуму та свиноносії змії (*Heterodon nasicus*). В опосума і рот відкритий, як у мертвого, і язичок випадає, і очки мутніють. Свиноноса змія й опосум навіть трупний запах симулюють! Хижак обнюхує здобич, яка пахне гниллю, і йде геть від зіпсованої їжі. Люди теж потрапляють на вудочку таких артистів. Викинувши з курника злодюжку-опосума, роздратований господар бачить, як „мрець“, скочивши на ноги, чимдуж тікає. Отже, це був не останній акт, вистава не завершена, і сцену власної смерті можна буде ще не раз розіграти перед простаком.

Життя – театр. І тварин ніхто з театральної трупи не виключав!